

LIUDVIKAS RÈZA (1776–1840): KĄ SVARBAUS GALIME PASAKYTI ŠIANDIEN

Monika Kutkaitytė

Liudvikas Rėza
Nežinomo dailininko tapytas portretas

Minint 230-ąsias Liudviko Rėzos gimimo metines, svarbiausia, atrodo, suprasti šios iškilios asmenybės reikšmę XIX a. Lietuvos kultūriniam gyvenimui. Mažoji Lietuva išugdė labiausiai išsimokslinusį XIX a. pirmosios pusės lietuvininką: Liudvikas Rėza Karaliaučiaus universitete įgijo teologijos ir filosofijos mokslų daktaro laipsnius, o vėliau buvo paskirtas šio universiteto teologijos profesoriumi.

Liudviko Rėzos darbų reikšmę yra vertinęs ne vienas žymus XIX a. antrosios pusės vokiečių istorikas ir kalbininkas, XX a. pirmosios pusės lietuvių literatūrologas. Ilgą laiką buvo kaupiama įvairi medžiaga apie jo veiklą – 1969 m. pasirodė Albino Jovaišo monografija „Liudvikas Rėza“, kuri iki šiol yra vienintelis išsamus darbas, atskleidžiantis Rėzos gyvenimo vingius, kūrybos horizontus.

Pažymėtina, kad Liudvikas Rėza parengė du lietuviškosios Biblijos leidimus (1816, 1824), vokiškai išleido „Lietuviškosios Biblijos istoriją“ (1816) ir „Filologi-

nes kritines pastabas dėl lietuviškosios Biblijos“ (išėjo dvi dalys – 1824 ir 1846 m.). Jis prisidėjo prie pasaulietinės lietuvių literatūros puoselėjimo: išskyręs individualų lietuvių tautos genijų, Rėza pirmą kartą išvertė į vokiečių kalbą (taip pat vokiškai parašė įvadinį straipsnį ir komentarus) ir 1818 m. išleido Kristijono Donelaičio „Metus“. 1824 m. pasirodė jo verstos Ezopo pasakėčios – į leidinį įdėtos ir išlikusios šešios K. Donelaičio pasakėčios. Liudvikas Rėza laikomas lietuvių tautosakos mokslo pradininku. 1825 m. jis išleido pirmąjį lietuvių tautosakos rinkinį „Dainos“, kuriame buvo ir pirmoji mokslinė studija apie lietuvių liaudies dainas. Liudvikas Rėza ėmėsi iniciatyvos rinkti ir tirti lietuvių liaudies dainas. Savo straipsnyje jis bandė jas klasifikuoti, tačiau platesnio aprašo ir įvertinimo čia dar nerandame. Liudvikas Rėza aptarė įvairias dainų poezijos ypatybes: formą, metrą, rimą, melodiją. Straipsnis labai reikšmingas dėl pateiktų autentiškų dainų pavyzdžių ir pastangų pirmą kartą prabilti apie lietuvių liaudies dainuojamąją poeziją.

Liudvikas Rėza skleidėsi ne vien akademinėje bei mokslo sferose, jis ir pats buvo kūrėjas – 1809 ir 1825 m. buvo išleisti vokiškai parašyti du jo eilėraščių rinkiniai.

Ši asmenybė tebėra svarbi ir praėjus daugiau nei dviem šimtams metų. Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto mokslininkai kaupia ir analizuoja įvairią medžiagą, atskleidžiančią Liudviko Rėzos veiklos barus. Institutas rengia spaudai knygų seriją „Ištakos“ ir supažindina Lietuvos visuomenę su senosios lietuvių literatūros tekstais ir žymiais kultūros veikėjais. 2000-aisiais metais šioje serijoje pasirodė Dainoros Pociūtės parengtas Rėzos kelionių dienoraščio vertimas (iš vokiečių kalbos vertė Rapolas Šaltenis), leidžiantis vertinti Rėzos asmenybę, „jo santykį su įvairių tautų kultūromis“¹. Dienoraštyje „išskirtiniu keliautojo dėmesio objektu tampa tautų kultūrų lyginimai, jų identiteto paieškos ir ypač meno vertinimas“². Patraukliu pasakojimu atskleidžiama XIX a. pradžios pasaulėjauta. 2003 m. „Ištakų“ serijoje išleidžiamas Liucijos Citavičiūtės sutvarkytas Liudviko Rėzos rankraštis „Lietuvių kalbos seminaras“³. Knygos pratarinėje pažymima, kad įvairūs užsienio bei Lietuvos bibliotekų archyvuose rasti dokumentai leidžia papildyti Rėzos biografiją: „Iš jų susidarytų solidus leidinys, leidžiantis iš arčiau pažvelgti į profesorius M. L. Rėzos atkaklias pastangas stiprinti lietuvių vokiškoje Albertinoje, ugdyti lietuvių inteligentiją ir burti seminaristus kūrybinei literatūrinei veiklai“⁴. Į mokslininkų rankas pakliūva naujai rasta medžiaga, kuri suteikia išsamesnių žinių apie Rėzos gyventą laikotarpį: šiandien mums atveriamas platesnis XIX a. istorinis ir kultūrinis Lietuvos gyvenimo kontekstas.

Liudviko Rėzos 230-ąsias gimimo metines pažymėjo Maironio lietuvių literatūros muziejus Kaune. Muziejaus Seniausios literatūros skyriaus vedėja Audronė Gedutienė parengė ir sausio pabaigoje atidarė jam skirtą parodą. Seniausios literatūros skyriaus rinkinyje jau yra sukaupti 36 eksponatai, susiję su Rėza. Tai įvairios knygos, fotografijos, dailės kūriniai. Rinkinys ypač vertingas dėl jame esančio nežinomo dailininko tapyto Liudviko Rėzos portreto. Čia taip pat eksponuojama 1824 m. Karaliaučiuje išleista Rėzos versta Biblija. Medžiaga šiai parodai paimta iš muziejaus archyvo. Lankytojai šiandien gali susipažinti su abiem Liudviko

Rėzos parengtais lietuviškosios Biblijos leidimais, K. Donelaičio „Metais“ (muziejus neturi 1818 m. Rėzos parengto leidimo, todėl eksponuojamas 1865 m. Augusto Schleicherio pakartotinai išleistas variantas) ir kitais spaudiniais. Ekspozicijoje taip pat pateikiama literatūra apie Liudviką Rėžą, dailės kūriniai.

Akivaizdu, kad dar ne viskas yra pasakyta ir užrašyta apie nusipelnusį XIX a. pradžios lietuvių kultūros veikėją Liudviką Rėžą. Reikia laukti lietuvių literatūrologų naujų darbų apie šio žymaus žmogaus veiklą.

¹ *Liudvikas Rėza*. Žinios ir pastabos apie 1813 ir 1814 metų karo žygius iš vieno Prūsijos armijos kapeliono dienoraščio: Mūšių, kurių liudininku teko būti pačiam autoriui, aprašymai. Ats. red. Dainora Pociūtė. Vilnius, 2000, p. 7.

² Ten pat.

³ *Martynas Liudvikas Rėza*. Lietuvių kalbos seminaro istorija. Parengė Liucija Citavičiūtė. Vilnius, 2003.

⁴ Ten pat, p. 8.